

Nevladine organizacije između kleveta i realnosti

U Srbiji se već deceniju vodi kampanja sa najviših nivoa vlasti protiv nevladinih organizacija, koje se označavaju kao strani plaćenici i domaći izdajnici. Neretko su se u Narodnoj skupštini ili u obraćanjima predsednika Republike direktno targetirali pojedini zaposleni u nevladinom sektoru. NVO-ima se spočitava da su finansirani od stranih vlada i da rade u interesu drugih država.

U pojedinim zemljama sa autokratskom vlašću otišlo se i korak dalje, usvajao se ili je pokušavano da se usvoji Zakon o „stranim agentima“ kako bi se mediji i organizacije civilnog društva koje imaju kritički stav prema vlastima žigosale, a njih rad otežao ili onemogućio. Na taj način se praktično legalizuje odmazda vlasti prema kritičkim glasovima onih koji se finansiraju iz inostranstva. „Recept“ je pripremio režim Vladimira Putina, kada je 2012. usvojen zakon o „stranim agentima“, a kasnije su mu pridruženi zakon o „nepoželjnim organizacijama“ 2015. godine i tokom 2022. godine „zakon o lažnim vestima“. ¹ Usvajanje takvog zakona nedavno je sprečeno u Gruziji, a u Republici Srpskoj, nakon što je u 2024. povučen iz procedure, usvojen je krajem februara 2025. U Srbiji je stranka Pokret socijalista, koja učestvuje u vladajućoj koaliciji i čiji predsednik Aleksandar Vulin pod sankcijama SAD jer je učestvovao u „koruptivnim i destabilizujućim delima koja su takođe omogućila ruske maligne aktivnosti u regionu“ (11. jula 2023. godine), predala u parlamentarnu proceduru u novembru 2024. Predlog zakona o posebnom registru agenata stranog uticaja. Predlog zakona je i dalje u skupštinskoj proceduri, a neizvesno je da li će poslanici najveće političke stranke u vladajućoj koaliciji - SNS, glasati za njega. U međuvremenu u prorežimskim medijima u Srbiji jača narativ o stranim plaćenicima.

Ono što se često „zaboravlja“ pomenuti je da iz istih inostranih izvora iz kojih se finansiraju pojedine nevladine organizacije, država Srbija dobija znatno više sredstava, od Evropske unije i sada već nepostojeće USAID – Američke agencija za međunarodni razvoj, više milijardi evra svake godine. Negativan narativ vlasti prema donatorima i verbalni napadi na nevladine organizacije kritikuju se već nekoliko godina u nazad u godišnjim izveštajima Evropske komisije o Srbiji.

2024 - Međutim, državni organi i dalje treba da obezbede proaktivnije i objektivnije informisanje o EU i procesu pristupanja Srbije EU. [...] Okolnosti za rad organizacija civilnog društva (OCD) u Srbiji su otežane. Potrebni su dalji naponi da se obezbedi systemska, stvarna i smisljena saradnja između Vlade i OCD. Nastavljeni su verbalni napadi i kampanje blaćenja protiv nekih OCD, između ostalog i od strane visokih zvaničnika. Potrebno je značajno poboljšati transparentnost javnog finansiranja civilnog društva.²

---

¹ <https://www.istinomer.rs/analize/dobro-jutro-uz-ruski-zakon-ko-u-srbiji-smatra-nvo-stranim-agentima/>

² https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/2024/izvestaj_24.pdf

2023 - Potrebni su dodatni naponi da se osigura sistemska i stvarna saradnja između Vlade i civilnog društva. Povoljno okruženje za osnivanje, vođenje i finansiranje organizacija civilnog društva tek treba da se uspostavi na terenu, jer se verbalni napadi i kampanje blaćenja protiv takvih organizacija nastavljaju, uključujući i od strane visokih zvaničnika.³

2022 - U skladu sa ciljem pristupanja EU, srpske vlasti treba prioritetno da preuzmu odgovornost za proaktivnu i objektivnu komunikaciju o EU, koja je nesumnjivo glavni politički i ekonomski partner Srbije. [...] I dalje su potrebni dodatni naponi da se osigura sistemska saradnja između Vlade i civilnog društva. Povoljno okruženje za razvoj i finansiranje organizacija civilnog društva još uvek treba da se uspostavi na terenu, jer se verbalni napadi i kampanje blaćenja protiv takvih organizacija nastavljaju.⁴

2021 - Međutim, potrebni su dalji naponi kako bi se obezbedila sistematična saradnja između Vlade i civilnog društva. Podsticajno okruženje za razvoj i finansiranje organizacija civilnog društva (OCD) tek treba da se uspostavi u praksi, s obzirom na to da su verbalni napadi na OCD nastavljeni, uključujući u Skupštini.⁵

Srbija je u februaru 2022. godine usvojila Strategiju za stvaranje podsticajnog ambijenta za razvoj civilnog društva za period 2022-2030. Kao što je predviđeno Akcionim planom, Savet za saradnju i razvoj civilnog društva osnovan je u septembru 2023. Ipak, tek je potrebno stvoriti podsticajno okruženje za razvoj i finansiranje OCD, s obzirom na to da se verbalni napadi i kampanje klevete protiv ovih organizacija nastavljaju.

Već sada je jasno da je usvojena Strategija „mrtvo slovo na papiru“, budući da uspostavljeni trend stavljanja civilnog sektora u negativnu konotaciju od strane vladajuće elite i dalje traje. Od „podsticajnog ambijenta“ nema ni traga ni glasa. Nepoznavanje osnovne uloge i mehanizma rada civilnog sektora od strane građana je plodno tle za „usađivanje“ narativa o teorijama zavere. S druge strane, civilno društvo igra ključnu ulogu u jačanju demokratije, jer omogućava građanima da učestvuju u donošenju odluka i kontrolišu vlast. Njegova legitimnost proizlazi iz autonomije i sposobnosti da artikuliše glas različitih društvenih grupa, često popunjavajući praznine koje institucije ne mogu da reše. Aktivne nevladine organizacije, sindikati i udruženja građana doprinose transparentnosti, zaštiti ljudskih prava i društvenoj pravdi. Bez snažnog civilnog društva, demokratija postaje samo forma, jer gubi vezu sa građanima i njihovim potrebama. Za

---

³ https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_23.pdf

⁴

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/Serbia_Report_2022_SR.%5B1%5D.pdf

⁵

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/izvestaj_ek_oktobar_21.PDF

razliku od političkih partija, koje svoj legitimitet potvrđuju kroz izbore i osvajanje vlasti, organizacije civilnog društva grade svoj uticaj kroz aktivizam, zastupanje i društveni angažman. Dok stranke često deluju u okviru političkih interesa, civilno društvo ostaje bliže građanima, štiteći pluralizam i podstičući odgovornost vlasti.

Jako civilno društvo predstavlja ključnu branu protiv jačanja vlasti i autokratije, zbog čega nedemokratski režimi često nastoje da ga oslabe kroz pravna ograničenja, finansijske pritiske, diskreditaciju aktivista i represivne mere kako bi ugušili kritički glas i kontrolisali javni prostor. Poslednji Izveštaj Evropske komisije o Srbiji za 2024. godinu prepoznaje i navodi nekoliko problema: „Pojačali su se verbalni napadi i kampanje blaćenja protiv nekih OCD, između ostalog i od strane visokih zvaničnika. Kampanje su vodili i tabloidi, između ostalog i u formi obelodanjivanja podataka o ličnosti aktivista OCD. Branitelji ljudskih prava koji su bili meta napada špijunskim softverom nisu podneli formalnu pritužbu jer nemaju poverenja u proces. Organizacije i pojedinci koji kritikuju vlast su i dalje pod pritiskom, naročito oni koji prate navodne izborne nepravilnosti i štetu nanetu životnoj sredini ili oni koji protestuju protiv veličanja ratnih zločinaca i protiv eksploatacije litijuma. Veliki broj strateških tužbi protiv učešća javnosti (SLAPP), koje naročito podnose predstavnici nacionalnih i lokalnih organa vlasti, predstavlja ozbiljan razlog za zabrinutost“.

Ovi nalazi ukazuju na kontinuirano sužavanje prostora za delovanje civilnog društva u Srbiji, što direktno ugrožava demokratiju i vladavinu prava. Sistematski napadi na organizacije i aktiviste ne samo da otežavaju njihov rad, već i šalju jasnu poruku obeshrabrivanja građanskog angažmana i kritičkog mišljenja. U takvom okruženju, sloboda izražavanja i pravo na udruživanje postaju ozbiljno ugroženi, dok se mehanizmi odgovornosti vlasti dodatno slabe.

Miša Bojović

Tekst je nastao u okviru projekta „EU za vladavinu prava: Angažovanje građana za javni integritet na Zapadnom Balkanu i Turskoj“, koji sprovodi Transparency International uz podršku Evropske unije.

**Finansira
Evropska Unija**

Za sadržaj publikacije odgovara isključivo Transparentnost Srbija. Ne može se na bilo koji način smatrati da izloženi stavovi odražavaju stavove Evropske unije.